

УДК 338.48:330.34(292.452)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-3-15>

СТАЛИЙ РОЗВИТОК АКТИВНОГО ТУРИЗМУ В МЕЖАХ СВИДОВЕЦЬКОГО МАСИВУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Романів Павло Володимирович

кандидат географічних наук, доцент,

доцент кафедри туризму,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

ORCID ID: 0000-0001-4540-0038

Актуальність дослідження. У сучасних умовах глобальних змін у сфері рекреації та туризму, зумовлених пандемією, еколого-соціальними запитами і переорієнтацією туристичних потоків у бік природи активний туризм посідає дедалі важливіше місце в туристичній галузі. Відмова від масового організованого туризму на користь індивідуальних, малогрупових і самодіяльних форм дозвілля вимагає переосмислення підходів до використання природного потенціалу гірських територій у контексті сталого (стійкого) розвитку, зокрема в Українських Карпатах.

Свидовецький масив – один з унікальних природних регіонів (масивів) Карпат, який поєднує високігірні ландшафти, збережені екосистеми, етнокультурне середовище та численні можливості для організації різних видів активного туризму. Разом із тим значна частина його потенціалу залишається невикористаною або використовується хаотично, без належного інфраструктурного забезпечення, просторового планування та урахування екологічного навантаження. **Предмет дослідження:** процеси, форми, умови та чинники організації активного туризму в межах Свидовецького масиву, а також пов'язані з ними інфраструктурні, соціально-економічні та екологічні аспекти. **Мета дослідження:** комплексний аналіз стану, проблем і перспектив розвитку різновидів активного туризму в межах Свидовецького масиву з метою формування практичних рекомендацій щодо їх оптимальної організації та інфраструктурного забезпечення. **Методи дослідження.** У процесі дослідження було використано комплекс взаємодоповнювальних методів: аналіз наукової літератури та нормативних джерел – для теоретичного обґрунтування понять активного туризму; географічний описовий метод – для виявлення природно-рекреаційних ресурсів території; порівняльний аналіз і систематизація – у розробленні пропозицій та класифікацій. **Результати та практичне значення дослідження:** проведено дослідження проблем організації різновидів активного туризму в межах Свидовецького масиву Українських Карпат, що сприятиме розвитку регіональних туристичних стратегій, збереженню довкілля та формуванню конкурентоспроможного туристичного продукту. **Висновки:** проаналізовано сучасний стан, особливості та проблеми наявних форм активного туризму в межах масиву, визначено ризики, бар'єри та загрози сталому розвитку активного туризму на досліджуваній території, запропоновано нові перспективні напрями активного туризму відповідно до ресурсного потенціалу регіону, розроблено рекомендації щодо розвитку туристичної інфраструктури та забезпечення безпеки туристів у Свидовецькому масиві Українських Карпат.

Ключові слова: активний туризм, гірські території, Свидовецький масив, сталий розвиток, туристично-рекреаційний потенціал.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ACTIVE TOURISM IN THE SVYDOVETSKYI MASSIF OF THE UKRAINIAN CARPATHIANS

Romaniv Pavlo Volodymyrovych

Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Tourism,

Lviv Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0001-4540-0038

Relevance of the study. In the current conditions of global changes in the field of recreation and tourism, caused by the pandemic, ecological and social demands and the reorientation of tourist flows towards nature, active tourism is taking an increasingly important place in the tourism industry. The rejection of mass organized tourism in favor of individual, small-group and amateur forms of leisure requires a rethinking of approaches to the use of the natural potential of mountain areas in the context of sustainable development, in particular in the Ukrainian Carpathians.

The Svydovetsky massif is one of the unique natural regions (massifs) of the Carpathians, which combines high-mountain landscapes, preserved ecosystems, ethnocultural environment and numerous opportunities for organizing various types of active tourism. At the same time, a significant part of its potential remains unused or is used chaotically, without proper infrastructure, spatial planning and consideration of environmental load.

The subject of the study: processes, forms, conditions and factors of organizing active tourism within the Svydovetsky massif, as well as related infrastructural, socio-economic and environmental aspects.

The purpose of the study: comprehensive analysis of the state, problems and prospects for the development of types of active tourism within the Svydovetsky massif in order to form practical recommendations for their optimal organization and infrastructure support. **The research methods.** In the process of the study, a set of complementary methods was used: analysis of scientific literature and regulatory sources – for theoretical substantiation of the concepts of active tourism; geographical descriptive method – for identifying natural and recreational resources of the territory; comparative analysis and systematization – when developing proposals and classifications.

Results and practical significance of the study: a study of the problems of organizing types of active tourism within the Svydovetsky massif of the Ukrainian Carpathians was conducted, which will contribute to the development of regional tourism strategies, environmental conservation and the formation of a competitive tourism product.

Conclusions: the current state, features and problems of existing forms of active tourism within the massif were analyzed, risks, barriers and threats to the sustainable development of active tourism in the studied area were identified, new promising areas of active tourism were proposed in accordance with the resource potential of the region, recommendations were developed for the development of tourist infrastructure and ensuring the safety of tourists in the Svydovets massif of the Ukrainian Carpathians.

Keywords: active tourism, mountain areas, Svydovets massif, sustainable development, tourist and recreational potential.

Постановка проблеми. Серед різновидів активних форм пізнавального туризму в контексті дефініції активного туризму варто виокремити туристичні походи вихідного дня або багатоденні оздоровчі походи. Вони головно здійснюються районами, що характеризуються багатими туристично-рекреаційними ресурсами (лісовими і гірськими масивами, чистим повітрям та водоймами, атрактивними ландшафтами). За таких умов використовуються оздоровчо-фізичні навантаження, які за своєю сутністю є певною формою відпочинку та зміцнення здоров'я. Прикладом таких активних форм пізнавального активного туризму слід вважати екологічні туристичні походи маркованими маршрутами та неосвоєними («дикими») територіями, які здійснюються з рекреаційною та пізнавально-екологічною метою. Свидовецький масив Українських Карпат є яскравим прикладом таких територій, що потребує всебічного вивчення на предмет оптимального його використання в контексті сталого розвитку туризму. Характерними ознаками активно-туристичної діяльності є п'ять основних функцій, які комплексно пов'язані між собою і реалізуються у відповідних видах активно-туристичної діяльності, а саме: спортивна, пізна-

вальна, рекреаційна, вітальна, екологічна. Баланс цих функцій, на нашу думку, мусить бути в основі стратегій розвитку активного туризму в межах гірських територій України, враховуючи інтереси зацікавлених сторін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дефініції активного туризму як явища, процесу, виду діяльності тощо розглядаються в працях багатьох учених. Адже від розуміння цього поняття залежить те, як розглядатиметься в структурно-функціональному аспекті його сталий розвиток, особливо в межах гірських територій, що є вразливими до неконтрольованого антропогенного навантаження. Зараз у науковій і навчально-методичній літературі українських науковців та практиків трапляється визначення спортивного туризму, спортивно-оздоровчого туризму [1; 2; 3], оздоровчо-спортивного туризму [4]; проте мало вживається термін «активний туризм», окремими авторами заперечується існування такого поняття і, відповідно, виду туризму [5]. Отже, нами під активним туризмом (масовим активним туризмом) розуміється сукупність диференційованих за видами форм туристично-рекреаційної роботи, що передбачають активне долання маршруту територією з або без викорис-

тання спеціалізованих транспортних засобів (пішки, велосипед, плавзасоби на воді, засоби повітроплавання, лижі тощо), застосовуючи помірні психоемоційні та фізіологічні кондиції організму та не передбачаючи спеціальних техніко-технічних навиків [6]. Авторами Ю.В. Щур, О.Ю. Дмитрук [3] запропоновано визначення поняття «спортивно-оздоровчий туризм», для якого характерним є подолання маршруту активним способом, тобто без використання механічних транспортних засобів, покладаючись лише на свої власні сили, реалізуючи вміння і навички пересування пішки, на лижах, плавання на плотах і човнах, їзди на велосипеді тощо. В їхній праці пропонується також вживати термін «активний туризм» як синонім спортивно-оздоровчому: «...активний рух є визначальною рисою спортивно-оздоровчого туризму. За цією ознакою спортивно-оздоровчий туризм можна назвати активним туризмом (іншомовні відповідники: *adventure tourism* – пригодницький туризм, *extreme tourism* – екстремальний туризм, *action tourism* – власне активний туризм)». У наукових публікаціях польських учених та практиків також не простежується консолідована думка стосовно виокремлення виду туризму з активними засобами долання фізичного простору та функціональних організаційних аспектів стосовно їх сталого, природоощадливого розвитку. Уживаними є дефініції кваліфікованого, активного, пригодницького та екстремального туризму [7–13]. Тож ми дотримуємося думки про те, що варто виокремлювати поняття активного туризму від поняття спортивного туризму, враховуючи низку відмінних ознак: масовість в активному туризмі, кваліфікованість у спортивному туризмі на відміну від активного, попередня підготовка та тренування в спортивному туризмі, приналежність спортивного туризму до спорту, тоді як активний туризм є масовим, не передбачає змагальницької діяльності та здобуття відповідних звань, кваліфікацій тощо.

Варто зауважити, що проблеми сталого розвитку в межах гірських територій

є предметом дослідження багатьох організацій, науковців та практиків. Зокрема, проблеми сталого розвитку туризму представлені в Національній туристичній стратегії України та регіональних програмах розвитку туризму в Карпатських областях України (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька). Також відповідна інформація міститься у звітах та рекомендаціях міжнародних організацій (наприклад, Всесвітня туристична організація ООН (UNWTO), Карпатська конвенція) щодо сталого розвитку в гірських регіонах. Зміст індикаторів сталого розвитку в туристичних дестинаціях детально представлено в публікаціях UNWTO [14]. Дослідження сталого розвитку активного туризму в гірських районах Європи є однією з найактуальніших тем у сучасному туризмознавстві та географії. Ця проблематика знаходиться на перетині інтересів науковців, урядів, міжнародних організацій, бізнесу та місцевих громад [15; 16].

Формулювання цілей статті. Мета та цілі статті узгоджуються з теоретико-методологічними підходами до дефініції поняття «активний туризм», його розвиток у межах гірських територій з багатим туристично-рекреаційним потенціалом, ураховуючи концептуальні засади сталого розвитку. Тому цілями та завданнями статті є: оцінити природно-ресурсний потенціал Свидовецького масиву для організації активного туризму; проаналізувати сучасний стан, особливості та проблеми наявних форм активного туризму в межах масиву; визначити ризики, бар'єри та загрози сталому розвитку активного туризму на досліджуваній території; запропонувати нові перспективні напрями активного туризму відповідно до ресурсного потенціалу регіону; розробити рекомендації щодо розвитку туристичної інфраструктури та гарантування безпеки туристів у Свидовецькому масиві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свидовець – середньовисотний гірський масив в Українських Карпатах, розташований головно в адміністративних межах

Закарпатської області в межиріччі Тересви (на заході) та Чорної Тиси (на сході).

Гірський масив Свидовець – один із системотворчих елементів давньоольдовиково-високополонинських флішових ландшафтів Українських Карпат. Хребтами (масивами) – сусідами Свидовця є масив Буштул на півночі, Полонина Братківська на північному сході, Чорногора на південному сході (відмежована долиною Чорної Тиси), Полонина Красна (відмежована долиною Тересви) на заході. На сході ландшафт Свидовець межує з Ясинською улоговиною. Свидовецький ландшафт топографічно є вигнутою на північ дугою завдовжки близько 25 км (рис. 1).

Досліджуваний масив характеризується слабохвилястими обрисами гір без великих перепадів між сідловинами і вершинами [18].

Загалом, аналіз літератури, власних спостережень, досвіду самоорганізованого

туризму, пропозицій ринку турпродуктів внутрішнього туризму дозволяє стверджувати, що Свидовецький масив Українських Карпат має високий ступінь придатності для організації різноманітних форм активного туризму (табл. 1). Аргументами для цього є сприятливі геолого-геоморфологічні, гідрологічні особливості, рослинний покрив та клімат, що формують функціональні умови для організації пішохідного, велосипедного, екологічного туризму (в теплий період року), лижного, скітурингового, снігоступового туризму (в зимовий період) за наявності сприятливого снігового покриву та в межах безпечних територій (подалі від снігових карнизів та лавинонебезпечних ділянок).

Водночас низький рівень урбанізації та наявність природоохоронних статусів територій вимагають обережного підходу до туристичного навантаження, передба-

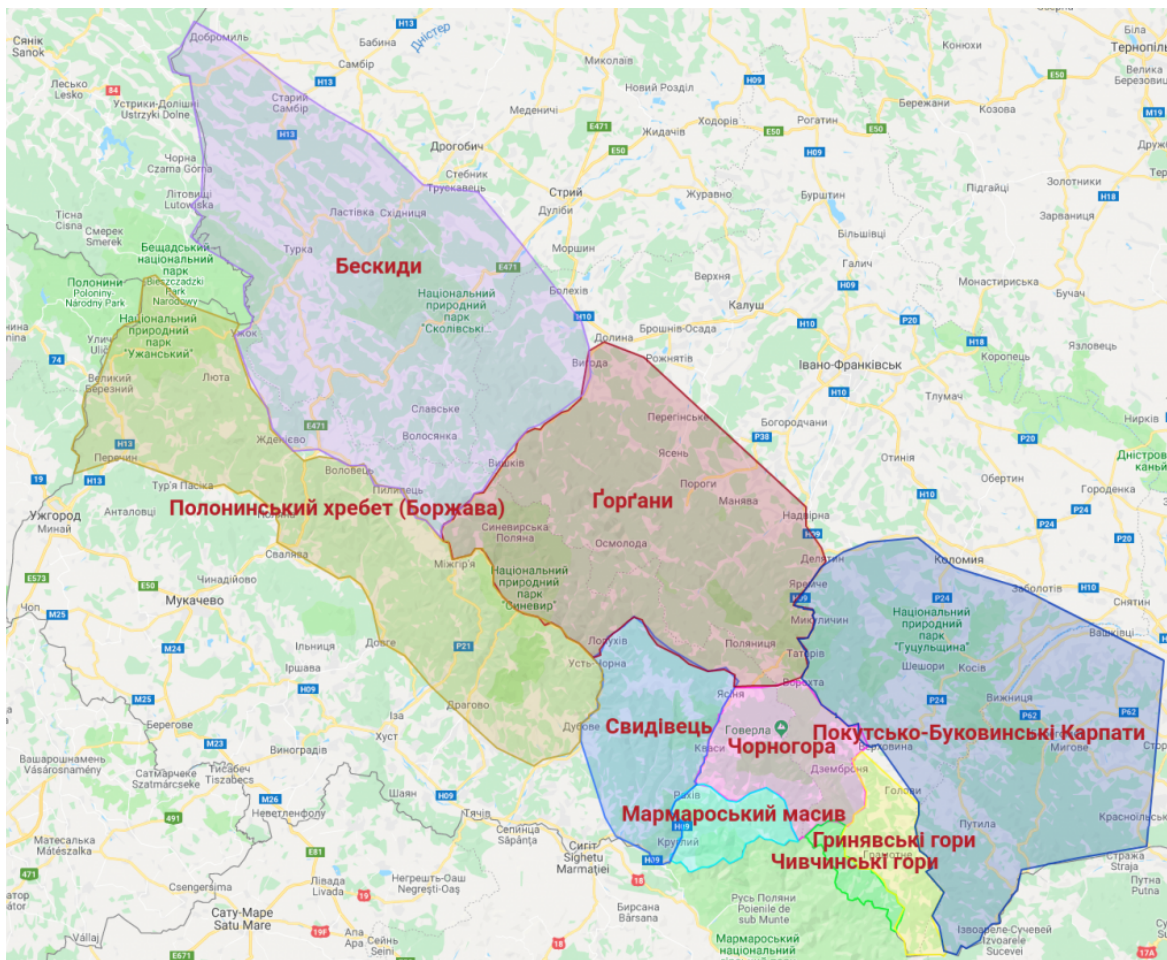


Рис. 1. Географічне розташування хребтів та масивів Українських Карпат [17]

Таблиця 1

**Природно-географічні передумови розвитку активного туризму
в межах Свидовецького масиву**

Категорія ресурсних передумов	Характеристика	Туристичне значення
Геоморфологічні умови	Гірський хребет з абсолютними висотами 1600–1881 м; м'які полонинські форми з незначними відносними висотами	Сприятливий для пішохідного, скітурінгового, велосипедного та трейл-туризму
Гідрологічні умови	Озера льодовикового походження (Ворожеська, Апшинецьке), численні водотоки	Естетична привабливість, джерела води, можливість розроблення тематичних маршрутів
Кліматичні умови	Помірно континентальний клімат, із тривалим сніговим покривом (до 5 місяців)	Високий потенціал для літніх та зимових різновидів активного туризму (лижний, снігоступовий, фрірайд)
Флоро-фауністичні умови	Високий рівень біорізноманіття, наявність червонокнижних видів, ендеміків	Основа для екотуризму, фотосафарі, біо- та геоекспедицій
Природо-охоронний статус	У межах масиву Свидовець розташовані об'єкти природно-заповідного фонду, зокрема регіональний ландшафтний парк «Свидовець» і заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища тощо	Природоохоронний статус території вимагає рекреаційного зонування та відповідної регламентації туристично-рекреаційної активності
Етнокультурне середовище	Населення етнографічної групи гуцулів, традиції полонинського господарства, дерев'яна архітектура	Потенціал для етнотуризму, агротуризму, культурних експедицій
Географічне розташування	Центр Закарпаття, межує з популярними туристичними дестинаціями (Чорногора, Рахів тощо)	Можливість побудови регіональних, інтеграція в міжрегіональні та міжнародні туристичні маршрути
Транспортна доступність	Основні під'їзди – з боку смт Ясіня, с. Кваси, с. Чорна Тиса	Доступ для легкового транспорту, позашляховиків, трансферів (залізничних та автомобільних)
Рівень урбанізації	Дуже низький у межах хребта, концентрація забудови – лише на периферії	Значний рівень збереженості природних ландшафтів, можливість автономного туризму

Джерело: складено автором

чаючи зонування і контроль. Загалом, природно-географічний профіль масиву дає підстави розглядати його як один із найбільш перспективних регіонів Українських Карпат для впровадження сталих моделей активного туризму.

Проведений аналіз дозволив установити, що Свидовецький масив має унікальні природно-географічні умови, які створюють сприятливе середовище для розвитку різних форм та видів активного туризму. До головних переваг належать: значна абсолютна висота (до 1883 м), наявність розгалуженої системи хребтів і полонин, велика кількість вершин, озер, урвищ і панорамних ділянок, а також збереженість ландшафтів від надмірної урбанізації. Характеристика різновидів активного туризму

в межах досліджуваного масиву представлена в таблиці 2.

Масив відзначається високим рівнем біологічного і ландшафтного різноманіття, включає природоохоронні об'єкти (у т.ч. заказники) та має розвинену мережу сільських населених пунктів на периферії, що створює передумови для поєднання природного й етнокультурного туризму. При цьому потенціал масиву використовується фрагментарно, без єдиного підходу до регіонального туристичного планування.

Щодо туристично-рекреаційної інфраструктури – вона сконцентрована переважно в околицях населених пунктів Ясіня, Рахів, Чорна Тиса, Усть-Чорна, Кваси. Тут функціонують готелі, хостели, приватні садиби, кемпінги. У Драгобраті зосереджено бази

Таблиця 2

**Основні види активного туризму у Свидовецькому масиві
та їх характеристика**

Вид туризму	Сезонність	Поточний рівень розвитку	Основні райони реалізації	Інфраструктурне забезпечення
Пішохідний	Весна – осінь	Високий	Ясіня, Близниця, Апшинець, пол. Драгобрат	Частково марковані маршрути, стоянки (дикі)
Гірськолижний	Зима	Високий (локально)	Драгобрат, Близниця	Траси, підйомники, прокати, готелі
Велосипедний	Літо – осінь	Середній	Усть-Чорна, Лопухово, Кваси	Тимчасові маршрути, без стаціонарної бази
Лижний (туровий)	Зима	Низький	Хребти Стог, Унгарська	Інфраструктура відсутня
Кінний	Весна – осінь	Низький	Приватні садиби в Чорній Тисі, Квасах	Нерозвинена, поодинокі пропозиції
Екотуризм	Літо – осінь	Фрагментарний	Апшинецький заказник, озеро Ворожеська	Відсутня навігація, немає екоцентрів
Трейлранінг/ фрірайд	Весна – осінь/зима	Низький	Близниця, Драгобрат	Неорганізований, без інфраструктури
Спелеотуризм	Цілорічно	Дуже низький	Північні схили масиву (поодинокі печери)	Об'єкти не досліджено, відсутнє облаштування
Етнотуризм	Літо – осінь	Локальний	Ясіня, Богдан, Чорна Тиса, Лопухово	Залежить від ініціатив громад, не систематизовано

Джерело: складено автором

відпочинку, прокати спорядження, транспортні послуги (джипи, підйомники), заклади харчування. Водночас поза межами основних курортних осередків інфраструктура або відсутня, або перебуває в зародковому стані: погане дорожнє покриття, нестача вказівників, незадовільний санітарний стан стоянок, відсутність смітників, питної води, мобільного покриття тощо.

Також існують певні обмеження щодо медичної та рятувальної інфраструктури. Пункти медичної допомоги, гірські пошуково-рятувальні пости розташовані лише у великих населених пунктах і не забезпечують оперативного реагування в разі надзвичайної ситуації у високогір'ї. Комунікаційна логістика в багатьох випадках ускладнена або взагалі відсутня.

Незважаючи на ці проблеми, Свидовецький масив залишається однією з ключових дестинацій розвитку активного туризму в Українських Карпатах. Наявна туристична активність, попит із боку туристів, особливо в час війни та активізації внутрішнього туризму, а також збережена природна уні-

кальність території створюють основу для подальшого розширення спектра активних видів туризму і вдосконалення відповідної інфраструктури.

Позаяк, з огляду на сприятливі природно-географічні умови, збережений ландшафт і наявний туристичний потік, розвиток активного туризму на території Свидовецького масиву стикається з низкою ризиків і системних проблем. Вони мають різну природу, охоплюють екологічні, інфраструктурні, організаційні, соціальні, правові та безпекові аспекти. Їх наукове оцінення є необхідною умовою для подальшого планування регіональної туристичної політики та вдосконалення управління територією (табл. 3).

У ході аналізу виявлено, що подальший розвиток активного туризму в межах Свидовецького масиву суттєво обмежується низкою системних ризиків. До ключових належать: усе більше антропогенне навантаження на природні екосистеми, слабка інфраструктурна база за межами вузьких туристичних вузлів, правова невизначеність

Таблиця 3

Основні ризики та проблеми розвитку активного туризму у Свидовецькому масиві

Категорія ризику/ проблеми	Суть проблеми	Потенційні наслідки	Рівень загрози*
Екологічні	Деградація рослинного покриву, сміття, витоупування, проект «Свидовець»	Втрата природної цінності, екоконфлікти	Високий
Інфраструктурні	Відсутність маркування, рятувальної мережі, хаотична забудова	Травматизм, низька привабливість для новачків	Високий
Правові / організаційні	Відсутність цільових стратегій, неузгодженість законодавства, неформальна діяльність туроператорів	Низька якість сервісу, правова невизначеність	Середній
Соціальні	Конфлікти з місцевими мешканцями, нерозподілені вигоди	Соціальна напруга, зниження підтримки	Середній
Природні	Лавини, погодні зміни, зсуви, дика фауна	Загроза життю туристів, нещасні випадки	Високий

Примітка: * – рівень загрози: умовна оцінка – низький / середній / високий, на основі ймовірності прояву та впливу
Джерело: складено автором

у питанні легалізації маршрутів, відсутність ефективної системи безпеки та рятувальних служб, а також конфлікти інтересів між туристами, громадами та природоохоронними структурами.

Особливо критичними є природні ризики – лавинна небезпека, селеві процеси, різкі погодні зміни, які часто недооцінюються туристами через брак інформування. Водночас відсутність чіткої регламентації туристичної діяльності сприяє хаотичному використанню території та зростанню конфліктів.

Таким чином, оцінювання ризиків дозволяє зробити висновок про критичну потребу в системному реформуванні підходів до управління розвитком активного туризму на Свидовецькому масиві. Без належної екологічної політики, просторового планування, інфраструктурного оновлення та взаємодії з місцевими громадами подальше зростання туристичного навантаження лише загострюватиме наявні проблеми.

Систематизація проблем за категоріями (екологічні, організаційні, соціальні, інфраструктурні, природні) дозволила визначити пріоритетні зони втручання для подальшого планування. Отже, сталий розвиток активного туризму на Свидовецькому масиві можливий лише за умови впровадження комплексного підходу до зниження виявлених ризиків.

Запровадження нових та вдосконалення наявних різновидів активного туризму

в межах Свидовецького масиву повинно базуватися на:

- аналізі природно-географічних та антропогенних ресурсів території;
- сегментації попиту (внутрішній, в'їзний туризм за умови завершення війни та стабілізації безпекової ситуації);
- адаптації до кліматично-метеорологічних умов, сезонності, складності ландшафту;
- екологічному навантаженні та відповідному нормуванні;
- актуалізації соціально-економічного ефекту (для місцевих громад).

Умовно потенційні нові напрями можна поділити на три великі групи:

1. Екологічно орієнтовані різновиди туризму.
2. Етнокультурні та експедиційно-дослідницькі форми.
3. Екстремальні, відповідно до сезону та формату організації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У ході дослідження організації активного туризму в межах Свидовецького масиву Українських Карпат було досягнуто поставленої мети – проаналізовано сучасні особливості, проблеми та перспективи розвитку різновидів активного туризму в досліджуваному регіоні. У межах Свидовецького масиву набули певного розвитку пішохідний, гірськолижний (переважно

в районі Драгобрату), велосипедний і, частково, лижний туризм. Інші форми – кінний, етнотуризм, біг пересіченою місцевістю, екотуризм – мають фрагментарний прояв або перебувають на початкових етапах розвитку, що потребує нормованої організованості на засадах сталого розвитку.

Перспективними напрямками подальших досліджень сталості розвитку актив-

ного туризму в межах масиву Свидовець є обґрунтування заходів щодо покращення туристичної інфраструктури та забезпечення безпеки туристів. Також необхідною є пропозиція розроблення структурно-функціональних та інституційних заходів з розвитку інфраструктури (логістичної, інформаційної, селитебної) на засадах природоошадливості.

Література

1. Колотуха О.В. Спортивний туризм: співвідношення понять. *Географія та туризм*. 2013. Вип. 26. С. 3–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2013_26_3
2. Масляк П.О. Рекреаційна географія. Київ : Знання. 2008. 343 с.
3. Щур Ю.В., Дмитрук О.Ю. Спортивно-оздоровчий туризм. Київ : Альтерпрес, 2003. 232 с.
4. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні. Київ : Вища школа, 2002. 195 с.
5. Фокін С.П. Спортивний туризм : Конспект лекцій. Київ : КУТЕП, 2005. 141 с.
6. Мальська М.П., Гамкало М.З., Романів П.В. Активний туризм: теорія та практика : підручник. Київ : Видавець ФОП Піча Ю.В., 2022. 252 с.
7. Mazurski K. R. Geneza i przemiany turystyki. Wrocław: WCZ. 2006. 249 s.
8. Merski J., Warecka J. Turystyka kwalifikowana. Turysryka aktywna. Warszawa: Almamater. 2009. 275s.
9. Mokras-Grabowska Justyna. Różnorodność metod teoretycznych i form podejść w turystyce aktywne. Warsztaty z Geografii Turyzmu, T. 6. 2015. S. 117–129.
10. Rajmund Tomik. Turystyka aktywna – pojęcie, rodzaje i formy. *Studia Periegetica* № 2 (14) в. 2015. S. 13–24.
11. Adamczyk J. Od turystyki aktywnej do ekstremalnej – miejsce turystyki kwalifikowanej na współczesnym rynku, w: I. Ozimek (red.), *Funkcjonowanie i rozwój współczesnej turystyki – wybrane zagadnienia*, Warszawa: SGGW. 2011, S. 63–88.
12. Bończak B. Aktywne formy turystyki – problemy terminologiczne, w: R. Wiluś, J. Wojciechowska (red.), *Nowe-stare formy turystyki w przestrzeni*, Łódź: Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego. 2013, S. 49–62.
13. Aleksandra Vierek, Rajmund Tomik, Gerard Kosmala. (2019), *Turystyka aktywna w teorii i praktyce*. Wybrane zagadnienia. Podręcznik dla studentów Wydawca: AWF Katowice. 197 s.
14. Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: a guidebook. Madrid: World Tourism Organization, 2004. 516 p.
15. Mountain tourism – Towards a more sustainable path. 2021. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/10.18111/9789284423163>
16. Understanding and Quantifying Mountain Tourism. 2023. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/61b2d458-76be-404e-a47d-ace5a5372b96/content>
17. Гірські масиви та «райони» Карпат, їх розташування. URL: <https://vpohid.com.ua/blog/2019/08/19/hirski-masyvy-ta-rajony-karpat-ikhnie-roztashuvannia/>
18. Кравчук Я.С. Альпійський рельєф Українських Карпат. Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій : збірник наукових праць. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. С. 2–17.

References

1. Kolotukha, O. V. (2013). Sportyvnyi turizm: spivvidnoshennia poniat [Sports tourism: correlation of concepts]. *Heohrafiia ta turizm-Geography and tourism*. Vyp. 26. S. 3-13. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2013_26_3. [in Ukrainian].
2. Masliak, P. O. (2008). *Rekreatsiina heohrafiia* [Recreational geography]. Kyiv: Znannia. 343 s. [in Ukrainian].
3. Shchur, Yu. V., Dmytruk, O. Yu. (2003). *Sportyvno-ozdorovchyi turizm* [Sports and health tourism]. Kyiv: Alterpres. 232 s. [in Ukrainian].
4. Fedorchenko, V. K., Dorova, T. A. (2002). *Istoriia turizmu v Ukraini* [History of tourism in Ukraine]. Kyiv: Vyshcha shkola. 195 s. [in Ukrainian].
5. Fokin, S. P. (2005). *Sportyvnyi turizm* [Sports tourism]. Kyiv: KUTEP. 141 s. [in Ukrainian].

6. Malska, M. P., Hamkalo, M. Z., Romaniv, P. V. (2022). Aktywni turysta: teoriia ta praktyka [Active tourism: theory and practice]. Kyiv: Vydavets FOP Picha Yu.V. 252 s. [in Ukrainian].
7. Mazurski, K. R. (2006). Geneza i przemiany turystyki. Wrocław: WCZ. 249 s. [In Polish].
8. Merski, J., Warecka, J. (2009). Turystyka kwalifikowana. Turystyka aktywna. Warszawa: Almamater. 275 s. [In Polish].
9. Mokras-Grabowska, Justyna (2015). Różnorodność metod teoretycznych i form podejść w turystyce aktywnej. Warsztaty z Geografii Turyzmu, T. 6. S. 117–129. [In Polish].
10. Rajmund, Tomik. (2015). Turystyka aktywna – pojęcie, rodzaje i formy. Studia Periegetica № 2 (14) B. S. 13–24. [In Polish].
11. Adamczyk, J. (2011). Od turystyki aktywnej do ekstremalnej – miejsce turystyki kwalifikowanej na współczesnym rynku, w: I. Ozimek (red.), Funkcjonowanie i rozwój współczesnej turystyki – wybrane zagadnienia, Warszawa: SGGW. S. 63–88. [In Polish].
12. Bończak, B. (2013). Aktywne formy turystyki – problemy terminologiczne, w: R. Wiluś, J. Wojciechowska (red.), Nowe-stare formy turystyki w przestrzeni, Łódź: Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego. S. 49–62. [In Polish].
13. Vierek, A., Tomik, R., Kosmala, G. (2019). Turystyka aktywna w teorii i praktyce. Wybrane zagadnienia. Podręcznik dla studentów Wydawca: AWF Katowice. 197 s. [In Polish].
14. Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: a guidebook. Madrid: World Tourism Organization. 2004. 516 p.
15. Mountain tourism – Towards a more sustainable path. (2021). Retrieved from: <https://www.e-unwto.org/doi/10.18111/9789284423163>.
16. Understanding and Quantifying Mountain Tourism. (2023). Retrieved from: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/61b2d458-76be-404e-a47d-ace5a5372b96/content>
17. Hirski masyvy ta “raiony” Karpat, yikhnie roztashuvannia [Mountain ranges and “districts” of the Carpathians, their location]. Retrieved from: <https://vpohid.com.ua/blog/2019/08/19/hirski-masyvy-ta-raiony-karpat-ikhnie-roztashuvannia/>.
18. Kravchuk, Ya.S. (2006). Alpiyskyi relief Ukrainskykh Karpat [Alpine relief of the Ukrainian Carpathians]. Problemy heomorfologii i paleoheohrafii Ukrainskykh Karpat i prylehlykh terytorii: Zbirnyk naukovykh prats. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka. S. 2–17. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 05.07.2025

Дата прийняття статті: 30.07.2025

Опубліковано: 07.10.2025